דמ"כ מאי פריך והרי משכונו של גר ומת הגר ומשני התם גברא בר תשלומין הוא ושיעבודא דגר פקע ומאי שנא הא כיון דלא משלם א"כ ביטלו ולילקי וליכא נמי שתי רשעיות לכן נ"ל כדפירשתי כיון דגברא בר תשלומין וכל אימת דמשלם לא לקי הלכך לא משכחת ליה ביטלו אבל קשה לר"ל מיהא משכחת שפיר קיימו ולא קיימו כשב"ד הזהירו להחזיר ואומר שלא יחזיר ונראה למורי דודאי הכי נמי דמשכחת לה לר"ל אבל לרבי יוחנן דאמר זאת ועוד אחרת ותו לא הוא דאמר לטעמיה ביטלו ולא ביטלו אבל לר"ל משכחת לה שפיר בהדירה [ג] והשבת העבוט אבל קשה דמשמע דמקשה פריך שפיר [ד] וקיימו נקט אגב גררא: **ביניתא** דבי כרבא. פי' הקונטר' תולעת הנמלאת בכרוב ונקר' ציל"א וקשה דמאי קמ"ל פשיטא דשרץ גמור הוא ופר"ת ביניתא כמו דג קטן הנמצא במחרישה [ה] וקמ"ל דאע"ג (ג) דנמצא במים היה מותר לפי שיש לו קשקשים אפ"ה לוקה אע"ג דאי הוי במים טהור: **ריסק** ט' נמלים ואחד חי. פי' שלש אבל ודאי הוה מת דאי ר"ל חי ממש א"כ היאך משליש לכזית נבילות וא"ת ול"ל שיהא שלש בכזית ממנו לילקי משום לאו דשרצים דלכך אתא אכילה דשרצים לומר דאי איכא כזית [ו] הרבה ואכל חד (ד) זית חייב דליכא למימר דאתא לומר דבעינן דאית ביה כזית ולעולם בעינן שיהא שלש דהא ליתא דנמלה כל שהוא חייב א"כ על כרחך אכילה אתא למידרש היכא דאיכא ה' זיתים או ד' ואכל חד (ה) מינייהו דחייב וי"ל לכך נקט אחד שלש דאיכא לאוי דשרצים דלא נכתבו בלשון אכילה [ז] ומאותם לא ילקה עד שיאכל הבריה שלימה אבל ודאי היכא דכתיב ביה לאו בלשון אכילה נקי אף כשהבריה אינה שלימה אבל קשה היכא יצטרף אותו שלש לכזית נבילות והלא אין איסור נבלה חל עליו דה"נ אמר במס' מעילה פרק קדשי מזבח (דף טו. ושם) דאין איסור נבלה חל על איסור (נבלת) בהמה טמאה וי"ל דהכא אתיא כמאן דאית ליה איסור חל על איסור [ח] דאיכא מאן דאמר התם דלאכילה נמי מצטרפין לנקות משום נבלה טמאה וטהורה ואע"ג שאין (ו) איסור כולל ולא איסור מוסיף והטעם משום דמצינו דאיסור נבלה חל על איסור דחלב [ט] ואפילו למאן דלית ליה איסור חל על איסור כלל אמרינן נמי דטמאים מצטרפין מהאי טעמא [ועי"ע תוס' חולין לו: ד"ה וכ' יהודה]:

ואפילו שנים והוא. וא"ת ומאי חידוש הוא בשנים יותר מבעשר כיון דבשנים [והוא מ"] איכא כזית וי"ל דקמ"ל רבותא טפי דכיון דעתה כשהוא חי שלש משלימו לכזית אבל בט' נמלים דאיכא סגי אפילו האחר [י] לא היה משלימו לכזית אבל בט' נמלים דאיכא סגי אפילו נתרסקו כולם היה משלים שיש מהם הרבה:

ולא פליגי הא ברברבי הא בזוטרי. פי' ברברבי אחד והוא ולא ידענא (ז) כיון דנחית להכי לימא בחד לבד לוקה שש משום בריה ומשום כזית נבלה ושמא לא שכיח דבחד איכא כזית: ורבנן מיבעי אפרושי מספק דלא צריך אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בגפנו או בדרומו ומי לא צריך: קורא

התם גברא בר תשלומין הוא. כשסרפו ולא נתחייב מלקות בביטול זה והאי דלא משלם משום דשיעבודא דגר קא פקע לאחר זמן: תעזוב אותם. וקא סבר תעזוב לאחר עבירת הלאו משמע לא תכלה ואם כליתיה תעזוב אותם: משכחת לה בביטלו. כגון שטחן את החטין דתו לית ליה לקיומיה לעשה שהרי קנאן בשינוי [ז] כדתניא דבעודן חטה היא מחייבו ליתנה אבל אם טחנן לא: מירחו. ונתחייב במעשר מעשר תחלה את הכרי ואחר כך נותן לו הפאה שלא להפסיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר [ח] וזה הבאתן לידי חיוב: **אבל לדבר מצוה.** כגון הכא דכל ימיו בעמוד והחזיר קאי יש לו הפרה: דהוה פשע בינוקי. מכה אותם יותר מדאי: אדריה רב אחא. שלא ילמד עוד תינוקות: ביניתא דבי כרבא. תולעת הנמצאת בכרוב שקורין ציל"א: **אבל פוטיתא.** בלע שרץ המים: לוקה ארבעה. שני לאוין כתובין בשרץ המים אחד בתורת כהנים (יא) ואחד במשנה תורה (יד) ושני לאוין כתובין בשרץ שתם (ולא [ט]) תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם [י] ומשמע בין שרץ המים בין שרץ המים בארץ הרי ד': נמלה. בלע נמלה חיה הואיל ובריה שלימה היא אכילתה בכל שהוא ולוקה חמש שני לאוין הכתובין בשרץ שתם כמו שפירשתי ושלשה לאוין הכתובין בשרץ הארץ בתורת כהנים [כ]: צרעה לוקה שש. חמש משום שרץ הארץ ואחד משום שרץ העוף דכתיב במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו בכל עוף טהור תאכלו אבל לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' הכתוב בפרשת קדושים תהיו [כ] אינו מן המנין דלאו בשרץ כתיב ואע"ג דכתיב ביה אשר תרמש האדמה לשון בריות גדולות הוא ושרץ לשון [ו] קטנה וממוכה שנכרת בהלוכה בקושי ונראית כרוחשת: בקרנא דאומנא. מקיזי דם בקרן במליה: ריסק. מיעך וכיתת וביטלן מתורת בריה: משום כזית נבלה. [ז] שכשבולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה: אפילו שנים. מרוסקין והוא אם גדולים הן להיות כזית בין שלשתם כדמפרש ואזיל ולא פליגי: טבל של מעשר עני. שהופרשו כל מעשרותיו חוץ מזה לוקה ואע"ג דמעשר עני אין בו קדושה שהרי לוקים נאכל מקום אפ"ה טבל: מה להלן מעשר עני. דכתיב לגר ליתום ולאלמנה ובעינא דשנה השלישית אף בשעריך האמור כאן יש ללמוד ממנו מעשר עני וה"ק לא תוכל לאכול בעל בעוד שהמעשר בתוכו שכתב בו בשעריך: **אין צריך לקרות את השם.** [דאמרינן] (סוטה דף מח.) דיוחנן כה"ג שלח בכל גבול ישראל ורואה את עמי הארץ חשודין על המעשרות חוץ מתרומה גדולה אמר להן לישראל בניי כשם שהתרומה במיתה כך הטבל במיתה עמד ותיקן הלוקח מעם הארץ יפרישם כל המעשרות ומעכבן לעצמו ואוכל מעשר ראשון שהרי מותר לזרים ומעשר שני אוכלו בירושלים ואם שנת מעשר עני היא נחלקו ר' אליעזר וחכמים וקאמר ר' אליעזר דלא ורבנן דאמרי אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בגפנו או בדרומו ומי לא צריך: קורא

וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ: [דברים יב, יז]. ו) כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: [דברים כו, יב]

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"א מהל' מתנות עניים הל' ב סמג לאוין רפד:
לה ב מיי' שם הל' ג והלכה ה:
לו ג מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה ח סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף כא:
לז ד מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' יד סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' פד סעיף ו:
לח ה מיי' שם הל' כג [ובכ"מ אלפס חולין סוף פ"ג ובלאור אריך בזה דף רפב.]:
לט ו מיי' שם:
מ ז מיי' שם פי"ז הל' לא ופ"ד מהל' דעות הל' ח סמג לאוין קמח טוש"ע א"ח סי' לב סעיף ב בהג"ה וסי' ג סעיף יז [ובכ"מ אלפס ברכות פרק ג דף טו:]:
מא ח מיי' פי"ז מהל' מאכ"א הל' כט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קטז סעיף ו [ובכ"מ אלפס שם]:
מב ט מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה כד:
מג י מיי' שם פ"י הל' כ:

הגהות וציונים

ח) צ"ל דתניא (גליון): ג) [נ"א רבה] (גליון): ג) [צ"ל רבה] (גליון): ד) [בדפו"י הגי' רב יוסף אמר ר' יוחנן] (גליון): ה) [צ"ל אל] (גליון): ו) בכת"י נוסף בריה קטנה: ז) [צ"ל בלא הדירה מהרש"א] (גליון): ח) גירסת רש"א שפיר לתרוייהו כו' (גליון) עיי' מהר"ם: ט) [וכ"כ הערוך בערך בניתא בשם השאלתות ודע דבשאלתות שלפנינו לא מצאתי] (גליון): י) צ"ל איכא כזיתים הרבה (רש"ש): כ) כגון אל תשקצו ויקרא יא מג, (חולין צו ע"ב תוד"ה ורבי): ל) יש להוסיף ועוד (ר' שמחה מדעסויא), ועי' שו"ת הרדב"ז ח"ו סי' ב"א קט דלא גריס ועוד: מ) מהרש"א, ועיי' רש"ש דצ"ל דבשנים ואפי' אחד והוא איכא: נ) צ"ל האחרים (באה"מ, וכ"ה בתוס' ר"פ, אולם עיי' רש"ש):

ליקוטי רש"י

מצות פאה מפריש מן הקמה. דכתיב לא תכלה אלא הגם לפניהם והם יקצרוהו. מירחו. בכרי נתחייב במעשר דנגמרה מלאכתו הלכך מעשר תחילה את הכרי מכל מעשרותיו ונותן לו את הפאה שאילו הפרישה לא היו עניים צריכין לעשרה דלקט שכחה פאה פטורין מן המעשר [סנהדרין פח.]. מירחו. דאיקבע למעשר ותרומה. מעשר. תחילה ואח"כ נותן פאה [תמורה ו.] מירחו. מחליק את הכרי ברחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר הלכך מעשר כל מעשרותיו תחלה ואח"כ נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני שאילו היה נותנו קודם מירוח אע"פ שעני מלרף לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר שהרי הפקר הוא אבל עכשיו שנתמרח ביד בעל הבית נתחייב במעשר דהכי אמרינן במס' ברכות (דף מ:) לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו. אף מפריש מן העפה. פאה אם לא נתנה כבר ואילו לא"ק מן העיסה לא דקנייה בשיעור והוי ממון שאין לו תובעים דעד השתא דישה לאו שיעור הוא דאוכל כמו שהיה [ב"ק צד.]. אף מפריש מן העפה. אם טחנה ולשה ולתנא קמא טחנה פטור דקנייה בשיעור ואם בא עני ונטל כדי פאה משטחנה לר' ישמעאל לא הוי גזל לרבנן הוי גזל [סנהדרין פח.]. פשע בינוקי. מלקה אותן ומתים [בכורות מו.]. תובטון יותר מדאי [גיטין לו.]. פוטיתא. שרץ המים קטן שאין בו כזית ואפ"ה כיון דבריה היא אכילה היא ולוקה ד' מלקיות בשרץ המים כתיב בתורת כהנים אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ ולא תטמאו בהם הרי כאן שנים וכלל בהן בין שרץ הארץ בין שרץ המים ומשום מבשרם לא תאכלו ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו [עירובין כח.]. אכל פוטיתא. שרץ המים: לוקה ארבע. חד לאו בשרץ המים בתורת כהנים דהוא ספר ויקרא וחד במשנה תורה ושני לאוין כתובים בתורת כהנים בשקצים שתם לא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהן והכא לא כתיב על הארץ ומשמע בין שרץ המים ובין שרץ הארץ הרי ארבע [פסחים כד.]. נמלה לוקה חמש. נמלה שהוא שרץ הארץ לוקה חמש תרתי הא דאמרן וכל הולך על גחון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלוס הרי שלש וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל הרי ארבע ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ הרי חמש כולן בפרשת ויהי ביום השמיני [עירובין כח.]. נמלה. שהוא שרץ הארץ. לוקה חמש. הני תרי דסתם שרצים ואחד וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל ואחד לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלוס כי שקץ הם ואחד ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ [פסחים כד.]. צרעה לוקה שש. שהיא שרץ העוף ולקי בכל הני חמשה מוסף עליו וכל שרץ העוף שקץ הוא לא יאכל במשנה תורה והאי דכתיב בקדושים תהיו ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש לא תשיב ליה דבבהמה ותיה ועוף גדולים משתעי ולא בשרצים דלא כתיב בהו. שרץ לשון שרץ דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה אלא על ידי שירוצו וריחוקו מפני קטנו [עירובין כח.]. [המשך בדף יז.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) כ"ק לד. סנהדרין פח. תמורה ו., ב) גיטין לו. [בכורות מו.], ג) פסחים כד. עירובין כח., ד) יבמות פו., ה) [נדרים פד. ע"ש], ו) נדרים פד. דמאי פ"ד מ"ג, ז) ב"ק צד., ח) חלה פ"א מ"ג, ט) ויקרא יא מג, י) יא מא, מב, מד, כ) כ כה, ל) חולין קג. עיי"ש.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשכחת לה: (ב) תוס' ד"ה (בע"א) המס וכו' בהדירה וגזלה והשבת העבוט אבל קשה דמשמע דמקשה פריך אף לר"ל מדנקט קיימו ולא קיימו וי"ל דלא פריך אלא לר' יוחנן אבל לר"ל אתא שפיר וקיימו נקט אגב גררא כנ"ל: (ג) ד"ה ביניתא וכו' דאף על גב דהיכא דנמצא במים וכו' דאי הוה במים הוה טהור: (ד) ד"ה ריסק וכו' חד כזית חייב וכו' דהא ליתא דכיון דנמלה: (ה) בא"ד ואכל חד כזית מינייהו וכו' אחד שלש משום דאיכא: (ו) בא"ד ואע"ג שאין בו לא איסור כולל: (ז) ד"ה ולא וכו' דכיון דנחית:

גליון הש"ם

גמ' אכל פוטיתא. עיין מ"ק דף ב ע"ב תוס' ד"ה חייב: רש"י ד"ה משום כזית נבילה שכשבולעו הוא מת. עיין חולין דף קב ע"ב ברש"י ד"ה בחיי' ואולי י"ל דנמלה זוטרא חיותיה ומת בשעת הבליעה אבל לפור אליס חיותיה:

לעזי רש"י

ציל"א. פירוש תולעת.

תורה אור השלם

א) וּבְקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: [ויקרא כג, כב]

ב) וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: [ויקרא יא, מא]

ג) וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ: [דברים יד, יט]

ד) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא תְשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: [ויקרא כ, כה]

ה) לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ